

Banda-masker van de Baga en de Nalou

Banda, ook wel Kumbaduba genoemd, is een van de beschermgeesten van de Baga en de Nalou. Hij verschijnt aan de ouderlingen van de stam in de vorm van een groot masker. Hij maakt deel uit van het ritueel om het dorp te beschermen tegen alle gevaren die kunnen opduiken tijdens de 'rites de passage.'

Het masker is een zogenaamd samengesteld masker. Het bevat een aantal menselijke en dierlijke elementen. Het gelaat is menselijk met een grote neus, grote ogen en een voorhoofd met allerlei versieringen.

Noot van de redactie:
Het masker van de schrijver is in 1957 aangekocht bij veilinghuis Drouot te Parijs en is opgenomen in het Yale Archiv onder nummer 0110977.01

De Baga en de Nalou vormen een reeks kleinere stammen die voornamelijk leven langs de kust van Guinée. De stammen zijn bekend onder de namen: Mmani, Koba, Kalum, Kakissa, Bulunits, Pukur, Sitemu, Nalu, Landuma en Mandori. Ze behoren tot dezelfde taalgroep: het Mel. De kustzone bestaat uit vele kleine eilandjes, die in de loop van de tijden gevormd zijn door de getijden van de

West Afrika met rood omlijnd Guinée en daarin aangegeven het woongebied van de Baga/Nalou

zee. De bevolking leeft van de zee en van de landbouw, voornamelijk visserij en rijstproductie. Door de vloed wordt het binnenland per boot bereikbaar. Door diezelfde vloed worden echter de velden ook constant overspoeld met zout water. Bij eb dreigen telkens weer tonnen vruchtbare grond weg te spoelen naar zee. De boeren worden ook voortdurend geconfronteerd met krokodillen en slangen, zowel vanuit de zee als vanuit het binnenland. Ze zijn als het ware continu ingesloten door bedreigingen. Hun leven is dan ook een constante strijd tegen de natuurelementen. Met een systeem van dammen worden de effecten van de getijden in toom gehouden. Hun legenden en rituelen maar ook hun kunst is daarom doordrenkt van de invloed van de gevaren van de natuur en van de noodzaak om samen te werken met de natuurelementen.

Banda

Een van de beschermgeesten is Banda ook wel Kumbaduba genaamd. Hij verschijnt aan de ouderlingen van de stam,

die deel uitmaken van de Sociëteit van de eerstgeborenen, in de vorm van een groot masker. Hij maakt deel uit van een ritueel om het dorp te beschermen tegen aanvallen van krokodillen, waarzeggers, heksen en alle gevaren die kunnen opduiken tijdens de 'rites de passage': geboorte, besnijdenis, volwassenwording, huwelijk en lidmaatschap van de ouderlingen. Hij beschermt ook de velden in

de zaai- en oogsttijd. Op die manier is Banda een belangrijke geest voor alles wat met vruchtbaarheid te maken heeft.

Elk dorp beschikte over een tot drie Banda-maskers, die alleen of samen konden optreden. Er hoorden ook grote trommels en muziek bij. Tegenwoordig is de cultus zo goed als verdwenen.

Tussen 1950-1955 zijn grote hoeveelheden maskers en beelden vernietigd onder invloed van een bekeringsgolf door de islam.

Enkel in een paar afgelegen dorpjes is de cultus nog waargenomen tot

in de jaren '90 en dan veelal nog in een feestelijke context zoals huwelijk, Nieuwjaar, viering van de nationale feestdag en belangrijk bezoek.

Het masker

Het masker is een zogenaamd samengesteld masker. Het bevat een aantal menselijke en dierlijke elementen. Het gelaat is menselijk, met een grote neus, grote ogen en een voorhoofd met allerlei versieringen. De haartooi eindigt in een

Een man in vol ornaat, poserend met een Banda-masker, Cacine, Guinee Bissau

(uit een publicatie uit 1914 van C. Pereira: *La Guinée Portugaise*)

Het nu nog slechts 124 cm hoge Banda-masker van de schrijver. Delen van de bovenzijde zijn afgebroken. Het is typerend voor het veelvuldig gebruik. Tijdens de woeste dans raakt het masker de grond. De danser is hierbij volledig in trance.

Een Peulvrouw met karakteristieke haarstijl
Fotograaf onbekend

grote kam, zoals je vroeger zag bij de Peulvrouwen.

De mond is van een krokodil die zijn tanden toont. De horens en de oren zijn van een antilooop, hoewel sommige bronnen zeggen dat de horens eigenlijk olifantentanden zijn. Tussen de horens zie je de opgerolde staart van de kameleon rond een slangenlichaam gedraaid. Verspreid over het masker kan je ook versieringen zien in de vorm van bloemen en bladeren, ingekleurd met natuurlijke kleurstoffen. Bij een aantal maskers is op het voorhoofd een extra element aangebracht. Er zijn er gekend in de vorm van een gebouw, mogelijk een vroegere handelspost of gewoon een voorbeeld van de Europese bouwstijl uit die tijd. Bij mijn exemplaar gaat het om een kroon of een schildpad. Het is niet echt duidelijk.

Al deze elementen verwijzen naar het dagelijkse leven van de Baga/Nalou en hun eeuwige strijd tegen de natuurelementen. De krokodil staat voor gevaar. De antilooop en de olifant verwijzen naar de oncontroleerbare natuur. De kameleon is een bedrieger door zijn voortdurende verandering van kleur. De slang staat voor constante wedergeboorte (ze vervelt telkens weer) en ook voor de regenboog, die verwijst naar de afwisseling van oncontroleerbare weersomstandigheden. De versieringen stellen dan weer de menselijke inbreng voor en staan voor beschaving en productiviteit. De schildpad zou kunnen verwijzen naar het eeuwige leven en de kroon naar de lineage maar dat is speculatie.

De dans van Banda

Het masker werd gedanst door een jonge man, die het horizontaal op het hoofd droeg. Onderaan het masker was een mantel in raphia vastgemaakt, die tot aan de knieën reikte. Daarboven hoorde nog een kortere mantel van stof. Verder droeg de danser een linnen broek en raphiabanden rond de enkels. Soms waren ook rond de horens lappen stof vastgemaakt. Al deze attributen dienden om een maximum aan beweging te creëren. De toeschouwers vormen een kring

Een Banda-masker van
de Baga In het Art Institute
of Chicago

Foto Daderot, Wikimed

en jonge mannen zonder masker tonen hun danstalent op het ritme van de trommen. Na een tijdje dansen ook de bewakers van Banda mee en wordt het ritme opgedreven. Dan verschijnt Banda zelf eerst aarzelend maar dan begint ook hij te dansen. Hij trappelt in een razend snel ritme met de voeten in het zand, wat gepaard gaat met een enorme wolk stof. Daarna loopt hij rond binnen de kring van toeschouwers en beeldt hij allerlei dieren uit zoals vogels, vissen en slangen. Tot slot steekt hij het masker omhoog boven het hoofd, loopt al ronddraaiend door de kring en maakt er allerlei arabesken mee. Hij gooit het masker in de lucht en vangt het weer op. Dit alles zonder ook maar één misstap. Bij de draaiende bewegingen raken de horens en de muil soms de grond, waardoor er beschadigingen kunnen optreden aan het masker. Op het einde van de vertoning gooit de danser het masker hoog in de lucht, laat zich op de grond vallen, springt terug rechtop, vangt het masker op en plaatst het opnieuw op zijn hoofd. Een huzarenstukje als je de grootte van het masker bekijkt! Daarna neemt een andere danser het masker over en alles begint op nieuw. Dit kan zo uren en uren doorgaan.

martinlagrain@telenet.be

Bronnen

Lamp, F (1992). *La Guinée et ses heritages culturel: Articles sur l'histoire de l'art de la region Conakry*; United States Information Service.

Lamp, F (1996). *Art of the Baga. A Drama of Cultural Reinvention*. Munchen: Prestel Verlag.